

ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

ในบทนี้จะกล่าวถึงผลที่ได้จากการสำรวจความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครว่าไค้ผลประการใด เมื่อวิเคราะห์ผลที่ได้แล้วพบลักษณะความเชื่ออย่างไบบ้าง มีความแตกต่างกันในระหว่างตัวแปรต่าง ๆ อย่างไร ความแตกต่างนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอย่างไรหรือไม่ และความเชื่อกังกล่าวเมื่อแยกตามหมวดหมู่ของค่าตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ตลอดจนปัจจัยส่งเสริมคือประชาธิปไตยแล้ว มีระดับของความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกันอย่างไร

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมือง

เนื่องจากแบบสอบถามที่ส่งไปให้ข้าราชการระดับ 2 ระดับ 3 ทอบจำนวน 760 ชุด ไค้ถูกส่งคืนมาเพียง 438 ชุด คิดเป็นร้อยละ 57.60 ของแบบสอบถามที่ส่งไปหรือ ร้อยละ 11.52 ของข้าราชการระดับ 2 ระดับ 3 ทั้งหมด เมื่อนำแบบสอบถามดังกล่าวมาตรวจให้คะแนนแล้วจึงใช้สูตรค่าดัชนีความเชื่อมาหาค่าดัชนีความเชื่อของแต่ละคน ผู้ที่มีค่า 0.1 ถึง 1 จะอยู่ทางฝ่ายที่มีความเชื่อสนับสนุนประชาธิปไตย ผู้ที่มีค่า 0, -0.1 ถึง -1 จะอยู่ทางฝ่ายที่มีความเชื่อไม่สนับสนุนประชาธิปไตย จากนั้นจึงนับแยกผู้ตอบออกเป็น 2 พวกโดยการชี้คั่นคะแนน และแยกตามตัวแปรต่าง ๆ ค่าย (เพศ ระดับตำแหน่ง สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา สาขาการศึกษา อายุตัว และอายุราชการ) ซึ่งมีส่วนประกอบของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ตามตัวแปรต่าง ๆ คือ เป็นเพศชายร้อยละ 35.1 เพศหญิงร้อยละ 64.8 แยกตามสถานภาพสมรสเป็นโสดร้อยละ 54.1 ไม่โสดร้อยละ 45.8 แยกตามระดับตำแหน่งเป็นระดับ 2 ร้อยละ 52.0 ระดับ 3 ร้อยละ 47.9 แยกตามอายุตัวเป็นอายุระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 54.1 อายุ 31-40 ปี ร้อยละ 36.3 อายุ 41-50 ปี ร้อยละ 6.3 อายุ 51-60 ปี ร้อยละ 3.1 แยกตามอายุ

ราชการเป็นผู้ที่รับราชการมา 1-10 ปี ร้อยละ 7.6 รับราชการมา 11-20 ปี ร้อยละ 25.1 รับราชการมา 21-30 ปี ร้อยละ 2.7 รับราชการมา 31-40 ปี ร้อยละ 0.4 แยกตามระดับการศึกษาเป็นผู้สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีร้อยละ 70.3 ปริญญาตรีขึ้นไปร้อยละ 29.6 ซึ่งเป็นสาขาวิทยาศาสตร์ร้อยละ 5.2 สาขาสังคมศาสตร์ร้อยละ 24.4 (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2

ลักษณะส่วนประกอบของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปร	จำนวน/คน	ร้อยละ/ของประชากรทั้งหมด
<u>เพศ</u>		
ชาย	154	35.1
หญิง	284	64.8
<u>สถานภาพสมรส</u>		
โสด	237	54.1
ไม่โสด	201	45.8
<u>ระดับชั้นข้าราชการ</u>		
ระดับ 2	228	52.0
ระดับ 3	210	47.9
<u>อายุ</u>		
20 - 30 ปี	237	54.1
31 - 40 ปี	159	36.3
41 - 50 ปี	28	6.3
51 - 60 ปี	14	3.1

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน/คน	ร้อยละ/ของประชากรทั้งหมด
<u>อายุราชการ</u>		
1 - 10 ปี	314	71.6
11 - 20 ปี	110	25.1
21 - 30 ปี	12	2.7
31 - 40 ปี	2	0.4
<u>ระดับการศึกษา</u>		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	308	70.3
ปริญญาตรีขึ้นไป	130	29.6
ทางวิทยาศาสตร์	23	5.2
ทางสังคมศาสตร์	107	24.4

หมายเหตุ ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เช่น แพทย์ศาสตร์ เภสัชศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ เป็นต้น

เมื่อชี้ค้นัมคะแนนเรียบร้อยแล้วปรากฏว่า ข้าราชการกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนหลักเกณฑ์และวิธีการประชาธิปไตย (ดูตารางที่ 3) และเมื่อแยกตามตัวแปรต่าง ๆ แล้ว ปรากฏผลตามตารางที่ 4 ถึงตารางที่ 10

ตารางที่ 3

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
361	77	438
(82.4%)	(17.5%)	

จากข้อมูลที่ไค้ันับแจกแจงไว้แล้วนั้น นำมาทดสอบไค้สแควร์ (chi-square test) ไค้ดังนี้

1. ข้าราชการเพศชายมีความเชื่อทางการเมืองในทางสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการหญิง



ตารางที่ 4

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามเพศ

เพศ	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
ชาย	134	20	154
หญิง	227	57	284
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 3.84$$

H_0 : ความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างกันไม่ขึ้นกับเพศ

ผลของการทดสอบปรากฏว่า ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับเพศ

2. ข้าราชการโสดมีความเชื่อทางการเมืองที่สนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่ไม่โสด

ตารางที่ 5

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามสถานภาพสมรส

สถานภาพสมรส	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
โสด	197	40	237
ไม่โสด	164	37	201
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df. = 1 \quad \chi^2 = 3.84$$

H_0 : ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับสถานภาพสมรส

ผลการทดสอบปรากฏว่า ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับสถานภาพสมรสแต่อย่างใด

3. ข้าราชการระดับ 3 มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการระดับ 2

ตารางที่ 6

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามระดับตำแหน่ง

ระดับ	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
3	185	25	210
2	176	52	228
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 3.84$$

H_0 : ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นกับระดับตำแหน่ง

ผลการทดสอบปรากฏว่าความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองขึ้นกับระดับตำแหน่ง

4. ข้าราชการที่มีอายุ 20 - 30 ปี มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป โดยเฉพาะข้าราชการที่มีอายุ 41 - 50 ปี มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตยน้อยที่สุด

ตารางที่ 7

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามอายุตัว

อายุตัว	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
20 - 30 ปี	205	32	237
31 - 40 ปี	128	31	159
41 - 50 ปี	18	10	28
51 - 60 ปี	10	4	14
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df = 3 \quad \chi^2 = 7.81$$

H₀ : ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นกับอายุ

ผลการทดสอบปรากฏว่า อายุมีส่วนทำให้ความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกัน

5. ข้าราชการที่รับราชการมาไม่เกิน 10 ปี มีความเชื่อทางการเมืองในทางที่สนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่รับราชการมาเกินกว่า 10 ปีขึ้นไป

ตารางที่ 8

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามอายุราชการ

อายุราชการ	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
0 - 10 ปี	263	51	314
11 - 20 ปี	88	22	110
21 - 30 ปี	9	3	12
31 - 40 ปี	1	1	2
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df = 3 \quad \chi^2 = 7.81$$

H_0 : ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นกับอายุราชการ

ผลการทดสอบปรากฏว่า ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นกับอายุราชการแต่อย่างใด

6. ข้าราชการที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความเชื่อทางการเมืองในทางสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่มีการศึกษาต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี

ตารางที่ 9

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
ปริญญาตรีขึ้นไป	123	7	130
ต่ำกว่าปริญญาตรี	238	70	308
รวม	361	77	438

$$P < .05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 3.84$$

H_0 : ระดับการศึกษาไม่มีผลทำให้ความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกัน
ผลการทดสอบปรากฏว่า ระดับการศึกษามีผลให้ความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกัน

7. ข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีทางสังคมศาสตร์ มีความเชื่อทางการเมืองในทางสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 10

ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองแยกตามสาขาวิชาที่ศึกษา

สาขาที่ศึกษา	สนับสนุนประชาธิปไตย	ไม่สนับสนุนประชาธิปไตย	รวม
สังคมศาสตร์	101	6	107
วิทยาศาสตร์	22	1	23
รวม	123	7	130

$$P < .05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 3.84$$

H_0 : ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับสาขาวิชาที่ศึกษา
ผลการทดสอบปรากฏว่า ความแตกต่างในความเชื่อทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับสาขาการศึกษาแต่อย่างใด

จากการทดสอบหาค่าสำคัญทางสถิติของตัวแปรอิสระ ระดับตำแหน่งอายุตัว และระดับการศึกษา มีส่วนสัมพันธ์กับความแตกต่างในความเชื่อทางการเมือง ซึ่งจะได้นำไปวิเคราะห์ในรายละเอียดในตอนต่อไป

ลักษณะความเชื่อทางการเมืองเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในตอนที่แล้วมาได้แสดงให้เห็นว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีความเชื่อทางการเมืองในทางสนับสนุนประชาธิปไตย และมีลักษณะความแตกต่างไปตามตัวแปรต่าง ๆ ในตอนนี้จะได้อธิบายให้เห็นความเชื่อในรายละเอียดว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร โดยใช้สูตรการหาค่าดัชนีความเชื่อ มาหาค่าดัชนีความเชื่อในแต่ละข้อ เพื่อแสดงให้เห็นระดับ (degree) ของความเชื่อในแต่ละลักษณะ และยังได้แสดงความเชื่อที่สัมพันธ์กับระดับตำแหน่ง ระดับการศึกษา และอายุตัว ดังนี้

ความเสมอภาคทางการเมือง

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ลักษณะหนึ่งก็คือ การสนองตอบความต้องการของประชาชนโดยรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอเนื่องกันในฐานะที่ประชาชนมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง¹ และความเท่าเทียมกันทางการเมืองหรือความเสมอภาคทางการเมืองนั้นจะต้องเท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพทั้งโดยชาติกำเนิด และโดยโอกาส² ดังนั้น ตำแหน่งหน้าที่ก็ดี หรือฐานะทางเศรษฐกิจก็ดีไม่ใช่สิ่งที่ทำให้คนเหลื่อมล้ำค่าสูงกัน สำหรับข้าราชการกรุงเทพมหานครมีความเชื่อในเรื่องความเสมอภาคพอสมควร (0.3) และมีความสอดคล้องไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ เชื่อในความเสมอภาคระหว่างข้าราชการและประชาชน และระหว่างทุกคนในสังคม (0.3) ไม่เชื่อว่าผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงจะมีความสามารถในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่ำ (0.1) และไม่เชื่อว่า การเมืองเป็นเรื่องของคนในระดับสูงเท่านั้น (0.4) อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบมีความเชื่อเพียงเล็กน้อยว่า คนไทยที่มีความรู้ความสามารถทุกคนจะมีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรีได้ (0.1) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์ทางการเมืองของไทยยังไม่ปรากฏโอกาสดังกล่าวโดยเท่าเทียมกันก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามข้าราชการกรุงเทพมหานครก็เชื่อว่าประชาชนไทยทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นของตน (0.6) (ดูตารางที่ 11)

¹ Robert A. Dahl, Polyarchy Participation and Opposition (New Haven and London : Yale University Press, 1971), p. 1.

² ณรงค์ จิตรกรพันธ์, "ลักษณะสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อเสรีประชาธิปไตย," รัฐศาสตร์นิเทศ (มกราคม - มีนาคม 2519) : 47.

ตารางที่ 11

ความเชื่อเกี่ยวกับความเสมอภาคของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	คะแนน เฉลี่ย
13. ข้าราชการและประชาชนมีความเสมอภาคเท่าเทียม กันในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (+)	104	198	61	63	12	0.3
23. ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงย่อมมีความสามารถในการมี ส่วนร่วมทางการเมืองและมีบทบาททางการเมือง มากกว่าผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่ำ (-)	81	167	46	107	37	0.1
25. คนไทยที่มีความรู้ความสามารถทุกคนย่อมมีโอกาส ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีได้ (+)	73	182	59	87	37	0.1
27. การเมืองเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของคน ในระดับสูงไม่ใช่ประชาชนธรรมดาทั่วไป (-)	151	187	40	44	16	0.4
29. ข้าราชการมีความสามารถในการเข้ามามีบทบาททาง การเมืองมากกว่าประชาชน (-)	56	167	55	137	23	0.0
43. ทุกคนเกิดมาย่อมมีความเท่าเทียมกันในสังคม (+)	100	226	26	61	25	0.3
48. ประชาชนไทยทุกคนควรมีโอกาสในการแสดงออก ซึ่งความคิดเห็นของตนได้โดยเท่าเทียมกัน (+)	167	232	20	10	9	0.6
เฉลี่ย	104.5	194.1	43.8	72.7	22.7	0.3

หมายเหตุ ข้อที่เป็นลบ (-) ได้กลับจำนวนผู้ตอบไปในทางบวก (+) แล้ว

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

นอกจากความเสมอภาคทางการเมืองแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะจรรโลงการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ การที่รัฐบาลสามารถอยู่ในตำแหน่งตามระยะเวลาได้ และสามารถสนองความต้องการของประชาชนได้โดยเท่าเทียมกัน ประชาชนก็จะต้องมีโอกาสเรียกร้องความต้องการของตน แสดงความต้องการของตนต่อบุคคลอื่น และต่อรัฐบาลโดยการออกเสียงเลือกตั้ง และความต้อการดังกล่าวจะเป็นสิ่งควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาล³ ลักษณะเช่นนี้เป็นหลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนซึ่งเป็นหัวใจของการปกครองแบบประชาธิปไตย สำหรับประเทศไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังมีลักษณะผิวเผิน และยังไม่เป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่แท้จริงที่จะสามารถควบคุมรัฐบาลได้ แต่ในกรณีข้าราชการกรุงเทพมหานครพบว่ามีความเชื่อทางการเมืองในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากพอสมควร และได้ปฏิบัติทดสอบทดลองกับหลักการนี้เป็นส่วนใหญ่ (ดูตารางที่ 12) กล่าวคือ ในด้านการศึกษาตามข่าวสารการเมือง ข้าราชการกรุงเทพมหานครได้ติดตามข่าวสารดังกล่าวจากหนังสือพิมพ์และวิทยุมาก (0.5) และจากโทรทัศน์เป็นอันดับรองลงมา (0.2) ส่วนในด้านการรวมอภิปรายถกเถียงปัญหาทางการเมืองและสังคม รวมทั้งการไปฟังการอภิปรายปัญหาดังกล่าว ข้าราชการส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วม (-0.4, -0.2) สำหรับการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้น ข้าราชการส่วนใหญ่เห็นด้วย และเชื่อว่าเป็นวิถีทางหนึ่งในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของรัฐบาลโดยประชาชน และยังเป็นการใช้อำนาจในการออกกฎหมายโดยทางอ้อมของประชาชนอีกด้วย (0.6, 0.3, 0.3) นอกจากนี้ ข้าราชการกลุ่มนี้ยังเชื่อว่าการสมัครรับเลือกตั้งควรจะมีสมัครในนามพรรคดีกว่าสมัครอิสระ (0.5) โดยมีความเชื่อว่าคนไทยชอบรวมกลุ่ม ยิ่งกว่านั้น ข้าราชการกลุ่มนี้ส่วนมากยังได้ไปออกเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งทุกครั้ง (0.6) และเห็นว่าในการเลือกตั้งนั้น แม้ว่าคนที่ตนจะเลือกไม่มีโอกาสชนะตนก็ควรไปใช้สิทธิ์ (0.5) จากลักษณะที่กล่าว

³Dahl, Modern Political Analysis, p. 2.

ตารางที่ 12

ความเชื่อเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
11. ในการอภิปรายปัญหาทางการเมืองและสังคม ท่านเคยเข้าร่วมฟังบ้างหรือไม่	6	34	69	250	79	-0.4
14. ท่านติดตามข่าวสารการเมืองจากหนังสือพิมพ์ บอยแคโทน	161	179	52	43	3	0.5
15. ท่านติดตามข่าวสารการเมืองจากวิทยุบอย แคโทน	136	162	64	72	4	0.5
16. ท่านติดตามข่าวสารการเมืองจากโทรทัศน์ บอยแคโทน	87	162	67	110	12	0.2
19. การออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีความจำเป็น อย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (+)	177	203	40	15	3	0.6
20. ท่านไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งทุกครั้งที่มีการ เลือกตั้งไม่ว่าระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น หรือไม่	258	116	17	24	23	0.6
21. ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ถ้าเราจะเลือก นาย ก. แต่เราคาคว่า นาย ก. ไม่มีทางที่จะ ชนะได้เลย เราก็คงไม่ควรไปใช้สิทธิ์ออกเสียง เลือกตั้ง (-)	172	195	38	22	11	0.5

ตารางที่ 12 (ต่อ)

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
22. ท่านใดอภิปรายถึงปัญหาทางการเมือง และสังคมกับผู้อื่นบ่อยแค่ไหน	5	29	135	241	28	-0.2
24. การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นวิถีทางหนึ่งที่ ประชาชนสามารถกำหนดแนวทางการดำเนิน งานของรัฐบาลได้ (+)	79	235	51	54	19	0.3
30. ข้าราชการต้องเป็นกลางทางการเมือง จึง ไม่ตองสนใจการเมืองไม่ว่าเรื่องใดทั้งสิ้น (-)	140	224	29	58	23	0.3
42. การที่ประชาชนออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหมาย ความว่า ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการ ออกกฎหมายโดยทางอ้อม (+)	58	264	57	49	10	0.3
44. ถ้าเราจะสมัครรับเลือกตั้ง เราควรจะสมัคร ในนามพรรคที่เราชอบแนวนโยบายดีกว่าที่จะ สมัครโดยอิสระ (+)	112	264	38	13	11	0.5
45. คนไทยเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในการชอบรวมกลุ่ม (+)	57	262	65	39	15	0.3
เฉลี่ย	108.6	179.1	55.5	68.5	18.5	0.3

หมายเหตุ ข้อที่เป็นลบ (-) ใ้กลับจำนวนผู้ตอบไปในทางบวก (+) แล้ว

มานี้ จึงสรุปได้ว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครก็มีความเชื่อในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากพอสมควร (0.3) พอที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กว้างขวางมากขึ้น และเป็นการแสดงเจตนาที่แท้จริงยิ่งขึ้นต่อไป

การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

สิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองตลอดจนความคิดเห็นทางอื่นใดอันมีผลต่อการเมือง เพราะการแสดงความคิดเห็นเป็นการใช้สิทธิอย่างหนึ่งในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องมีหลักการอย่างหนึ่งว่า ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย ถ้ามองในแง่รัฐบาล ก็หมายถึงว่า รัฐบาลที่ดีจะต้องยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชน สำหรับข้าราชการกรุงเทพมหานครก็เชื่อว่า เมื่อประชาชนไม่พอใจนโยบายของรัฐบาล ประชาชนก็สามารถแสดงความคิดเห็นได้ (0.4) แต่ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นนี้ ได้พบว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครยังมีความเชื่อที่ขัดแย้งกันอยู่ กล่าวคือ ข้าราชการส่วนใหญ่ไม่เคยวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งความคิดเห็นของผู้อื่น (-0.2) และยังเห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งความคิดเห็นของผู้อื่น อาจทำให้ตนเองไม่ปลอดภัยได้ (-0.1) แต่ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการสมควรเหมือนกัน (0.3) และในกรณีที่ความคิดเห็นของผู้อื่นไม่เหมือนกับความคิดเห็นของตน ก็ควรให้ความเชื่อถือไว้ว่างใจได้ (0.5) จะเห็นได้ว่าข้าราชการกรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในเรื่องนี้ขัดแย้งกัน จึงสรุปได้ว่าความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร เรื่องการแสดงความคิดเห็นนี้ ยังมีน้อยมาก (0.1) (ดูตารางที่ 13)

ตารางที่ 13

ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
12. ท่านเคยวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งความคิดเห็น ของผู้อื่นหรือไม่	13	44	143	216	22	-0.2
18. ท่านคิดว่ากรวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งความคิดเห็น เห็นของผู้อื่น เมื่อท่านไม่เห็นด้วยเป็นการ สมควรหรือไม่	75	241	73	42	7	0.3
32. เราควรให้ความเชื่อถือไว้วางใจผู้อื่น และ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ แม้จะขัด แย้งกับความคิดของเรา (+)	88	165	33	107	45	0.5
33. เมื่อท่านไม่พอใจนโยบายของรัฐบาล ท่าน สามารถแสดงความคิดเห็นได้ (+)	117	233	60	17	11	0.4
38. การวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งความคิดเห็นของ ผู้อื่นเมื่อใดก็ตาม อาจทำให้ตนเองไม่ปลอดภัยได้ (-)	22	126	57	194	39	-0.1
เฉลี่ย	63	161.8	73.2	115.2	24.8	0.1

หมายเหตุ ข้อที่เป็นลบ (-) ได้กลับจำนวนผู้ที่ตอบไปในทางบวก (+) แล้ว

ตารางที่ 14

ความเชื่อเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของชาวราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
25. การให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนทำให้ทาง คนต่างทำอะไรตามใจชอบ ขาดความเป็น ระเบียบเรียบร้อย (-)	66	139	44	140	49	0.0
40. เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นส่วนประกอบอย่าง หนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (+)	94	282	42	4	16	0.4
41. ถ้าท่านมีอำนาจ ท่านจะจัดการกับผู้อย่างไร ฉวยโอกาส และแต่งตั้งเป็นอธิบดีอย่างไร	92	184	66	86	10	0.2
46. การถูกบังคับให้ขามถนนโดยเฉพาะตรงทาง มาลาาย ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความ สะดวกสบายเท่าที่ควร (-)	87	184	35	100	32	0.2
เฉลี่ย	84.7	197.2	46.7	82.5	26.7	0.2

หมายเหตุ ข้อที่เป็นลบ (-) ได้กลับจำนวนผู้ตอบไปในทางบวก (+) แล้ว

ตารางที่ 15

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจนิยม (ฐานะและอำนาจ) ของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
28. นายกรัฐมนตรีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาภายในประเทศอย่างรีบด่วน ควรมีความเด็ดขาดเข้มแข็งอย่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (-)	157	160	45	44	32	0.4
31. ประชาชนต้องอ่อนน้อมเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามข้าราชการไม่ว่ากรณีใด ๆ (-)	4	25	30	179	200	-0.6
34. อำนาจของบุคคลขึ้นอยู่กับภูมิลำเนา และฐานะความร่ำรวย (-)	33	100	53	141	111	-0.2
36. สถานภาพของบุคคลขึ้นอยู่กับกรรมสิทธิ์ในชาติก่อน (-)	18	56	91	144	129	-0.3
37. ผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่เสมอ โดยไม่มีการโต้แย้งใด ๆ (-)	8	22	26	249	133	-0.5
47. ประชาชนต้องมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้มีอำนาจอย่างสิ้นเชิงโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ (-)	14	22	38	204	160	-0.5
เฉลี่ย	39	64.1	47.1	160.1	127.5	-0.3

หมายเหตุ ทุกข้อเป็นลบ (-) และคิดจำนวนผู้ตอบไปในทางลบ (-) เพื่อจำนวนผู้เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยกับอำนาจนิยม

สิทธิเสรีภาพและอำนาจอ่านนิยาม

หลักการอีกอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิเสรีภาพ บุคคลที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย หรือมีความเชื่อทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย จะต้องเชื่อในหลักสิทธิเสรีภาพ เพราะเสรีภาพเป็นธาตุแท้ของความเป็นคน⁴ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเชื่อในสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะก่อให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้น อย่างไรก็ตามสิทธิเสรีภาพที่วานั้น จะต้องไม่ไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ว่าในทางใดก็ตาม สำหรับความเชื่อของข้าราชการกรุงเทพมหานครในเรื่องนี้ (ตารางที่ 14) พบว่าข้าราชการส่วนใหญ่เชื่อในสิทธิเสรีภาพพอสมควร แต่ไม่มีความเห็นว่าการให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนเป็นการทำให้ประชาชนทำอะไรตามใจชอบ ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงกล่าวได้ว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครมีความเชื่อในเรื่องสิทธิเสรีภาพไม่มากนัก (0.2) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์ที่ผ่านมาได้เห็นว่า เสรีภาพก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัง 6 ตุลาคม 2516 คนหลายกลุ่มอ้างประชาธิปไตยและเสรีภาพก่อความไม่สงบขึ้นมากมายหลายอย่าง จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่เห็นว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพ ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยได้ดีกว่า และความเชื่อดังกล่าวนี้อาจยังได้มีความสัมพันธ์กับความเชื่ออำนาจอ่านนิยาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังอยู่ในจิตใจของคนไทยมาช้านาน อีกประการหนึ่ง การทดสอบได้พบว่า (ตารางที่ 15) ข้าราชการกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ยังนิยมที่จะให้นายกรัฐมนตรีมีบุคลิกลักษณะเช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (0.4) คือนิยมการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด เข้มแข็ง มากกว่าการให้สิทธิเสรีภาพ และการใช้อำนาจตามตัวบทกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม แต่ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง

⁴Jean Jacques Rousseau, The Social Contract translated and introduced by Maurice Cranston (London : Penguin Books, 1968), p. 52. อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2519), หน้า 7.

ข้าราชการกับประชาชนแล้ว ข้าราชการกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าข้าราชการเป็นผู้ที่อยู่เหนือประชาชน (-0.6) นอกจากนั้นทัศนคติต่อผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจ ข้าราชการกลุ่มนี้ไม่เชื่อว่าประชาชนหรือผู้น้อยจะคงให้ความเคารพเชื่อฟัง หรือไว้วางใจผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจเสมอไป (-0.5) และยังเชื่อว่าอำนาจของบุคคลนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับบุญวาสนาหรือฐานะความร่ำรวย หรือกรรมดีกรรมชั่วในชาติก่อนแต่อย่างใด (-0.2, -0.3) ลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงอาจสรุปได้ว่า ข้าราชการกรุงเทพมหานคร แม้จะไม่เชื่อในสิทธิเสรีภาพมากนัก แต่ก็มีได้มีความเชื่อในอำนาจนิยม หรืออำนาจบารมีของบุคคล (-0.3)

ความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย

ที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการแสดงความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครในหลักการต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบ หรือปัจจัยเอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย แต่ในด้านความรู้สึกโดยตรงต่อประชาธิปไตย ได้แก่ ความเชื่อในรูปแบบการปกครองรูปนี้ และความนิยมเชื่อถือต่อศรัทธาต่อการปกครองรูปนี้เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้ทราบว่า อนาคตของการปกครองแบบประชาธิปไตยจะเป็นอย่างไร จากการสำรวจได้พบว่า (ตารางที่ 16) ข้าราชการกรุงเทพมหานครมีความเชื่ออ่อนน้อยกว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทย และสามารถนำมาใช้กับประเทศไทยได้(0.1) แต่ข้าราชการส่วนใหญ่ก็ยังเห็นว่าในปัจจุบันคนไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองรูปนี้ (-0.2) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะได้เห็นความล้มเหลวของการนำประชาธิปไตยมาใช้กับประเทศไทยตลอดมา จึงกล่าวได้ว่า สำหรับความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ข้าราชการกรุงเทพมหานครยังมีความรู้สึกที่ไม่ยินดียินร้ายต่อการปกครองแบบนี้ (0.0)

ระดับตำแหน่งกับความเชื่อทางการเมือง

เนื่องจากได้ทดสอบมาแล้วว่า ระดับตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในตอนนี้จึงได้นำระดับตำแหน่งของข้าราชการกรุงเทพมหานครมาวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะของความเชื่อระหว่างข้าราชการระดับ 3

ตารางที่ 16

ความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	คะแนนเฉลี่ย
17. ประชาธิปไตยมีในรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด สำหรับประเทศไทย (-)	43	108	85	147	55	0.1
26. ปัจจุบันคนไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย (-)	42	77	51	191	77	-0.2
39. การปกครองระบอบประชาธิปไตยเหมาะที่จะ นำมาใช้กับประเทศไทยได้ (+)	38	214	68	96	22	0.1
เฉลี่ย	54.3	133	68	144.6	51.3	0.0

หมายเหตุ ข้อที่เป็นลบ (-) ได้กลับจำนวนผู้ตอบไปในทางบวก (+) แล้ว

และข้าราชการระดับ 2 โดยสรุปรวมแต่ละหมวดหมู่ ซึ่งทำให้ทราบได้ว่าข้าราชการระดับ 3 และข้าราชการระดับ 2 มีความเชื่อทางการเมืองเหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไรบ้าง จากการสำรวจพบว่า (ตารางที่ 17) ทั้งข้าราชการระดับ 3 และระดับ 2 ต่างก็มีความเชื่อเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอยู่ในระดับเดียวกัน (0.3, 0.3, 0.1) แต่ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ข้าราชการระดับ 3 เชื่อเรื่องนี้มากกว่า (0.3) นอกจากนั้นข้าราชการระดับ 3 ก็ยังไม่เชื่อในอำนาจนิยมมากกว่าข้าราชการระดับ 2 (0.3) อย่างไรก็ตามข้าราชการทั้งสองระดับก็ไม่ยินดียินร้ายต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยเหมือนกัน ดังนั้น กล่าวได้ว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครนครระดับ 3 และระดับ 2 มีความเชื่อทางการเมืองไม่แตกต่างกันเท่าใด และเป็นความเชื่อที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยน้อย

ตารางที่ 17

ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครแยกตามระดับชั้น

ความเชื่อเกี่ยวกับ	ดัชนีความเชื่อ	
	ข้าราชการระดับ 3	ข้าราชการระดับ 2
ความเสมอภาคทางการเมือง	0.3	0.3
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	0.3	0.3
การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง	0.1	0.1
สิทธิเสรีภาพ	0.3	0.2
อำนาจนิยม (ฐานะและอำนาจ)	-0.3	-0.2
การปกครองแบบประชาธิปไตย	0.0	0.0
เฉลี่ย	0.2	0.1

ระดับการศึกษากับความเชื่อทางการเมือง

ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามที่ได้ตรวจสอบมาแล้ว จึงได้นำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่าข้าราชการกรุงเทพมหานครที่ศึกษาถึงขั้นปริญญาตรีขึ้นไป กับข้าราชการที่ศึกษต่ำกว่าขั้นปริญญาตรี มีความเชื่อเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร จากการสำรวจได้พบว่า (ตารางที่ 18) ข้าราชการที่ศึกษาขั้นปริญญาตรีขึ้นไปมีความเชื่อในเรื่องความเสมอภาคทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เหมือนกับข้าราชการที่ศึกษาขั้นต่ำกว่าปริญญาตรี (0.3) ส่วนในเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและสิทธิเสรีภาพ ข้าราชการที่ศึกษาขั้นปริญญาตรีขึ้นไปมีความเชื่อในสองเรื่องนี้มากกว่าข้าราชการที่ศึกษต่ำกว่าขั้นปริญญาตรี (0.2, 0.5) และข้าราชการที่ศึกษาขั้นปริญญาตรีขึ้นไปมีความเชื่อที่ไม่นิยมอำนาจมากกว่าข้าราชการที่ศึกษต่ำกว่าขั้นปริญญาตรี (-0.5) สำหรับความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ข้าราชการทั้งสองพวกไม่มีความเชื่อหรือไม่เชื่ออย่างใด

ตารางที่ 18

ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครแยกตามระดับการศึกษา

ความเชื่อเกี่ยวกับ	ดัชนีความเชื่อ	
	ปริญญาตรีขึ้นไป	ต่ำกว่าปริญญาตรี
ความเสมอภาคทางการเมือง	0.3	0.3
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	0.3	0.3
การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง	0.2	0.1
สิทธิเสรีภาพ	0.5	0.1
อำนาจนิยม (ฐานะและอำนาจ)	-0.5	-0.2
การปกครองแบบประชาธิปไตย	0.0	0.0
เฉลี่ย	0.3	0.1

จะเห็นได้ว่าข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีขึ้นไป กับข้าราชการที่มีการศึกษาค่ำกว่าชั้นปริญญาตรีมีความเชื่อทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นหลักการ วิธีการ และปัจจัยเกื้อหนุนต่อประชาธิปไตยไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีขึ้นไปมีความเชื่อดังกล่าวค่อนข้างมากกว่า ดังนั้นเมื่อหากเราเฉลี่ยจึงปรากฏว่าข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีขึ้นไปมีความเชื่อทางการเมืองในทางสนับสนุนต่อประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการที่มีการศึกษาค่ำกว่าชั้นปริญญาตรี แต่ก็ไม่มากจนเป็นที่น่าสังเกต เพราะมีค่าเพียง 0.3 เท่านั้น

อายุตัวกับความเชื่อทางการเมือง

อายุตัวของข้าราชการกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดแล้วได้พบว่า (ตารางที่ 19) ข้าราชการที่มีอายุ 40 ปีลงมา และข้าราชการที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป มีความเชื่อในความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับเดียวกัน (0.3) แต่ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และสิทธิเสรีภาพแล้ว ข้าราชการที่มีอายุ 40 ปีลงมามีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป (0.4) และข้าราชการที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป ไม่แสดงความเชื่อหรือไม่เชื่อในการแสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 19

ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครแยกตามอายุ

ความเชื่อเกี่ยวกับ	ดัชนีความเชื่อ	
	อายุ 40 ปีลงมา	อายุ 41 ปีขึ้นไป
ความเสมอภาคทางการเมือง	0.3	0.3
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	0.3	0.3
การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง	0.4	0.0
สิทธิเสรีภาพ	0.2	0.1
อำนาจนิยม (ฐานะและอำนาจ)	-0.3	0.0
การปกครองแบบประชาธิปไตย	0.0	0.0
เฉลี่ย	0.2	0.1

ทางการเมือง ส่วนความเชื่อในเรื่องอำนาจนิยม จะเห็นว่าข้าราชการที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไปไม่แสดงความเชื่อหรือไม่เชื่ออีกเช่นเดียวกัน แต่ข้าราชการที่มีอายุ 40 ปีลงมา จะมีความไม่เชื่อในเรื่องอำนาจนิยมมากพอสมควร (-0.3) สำหรับความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ข้าราชการทั้งสองพวก ต่างก็ไม่มีความยินดีในรายอื่นอีกเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า ข้าราชการที่มีอายุ 40 ปีลงมา และ 41 ปีขึ้นไป มีความเชื่อทางการเมืองไม่แตกต่างกัน และเป็นความเชื่อที่สนับสนุนหรือส่งเสริมประชาธิปไตยไม่มากนัก

สรุป

การสำรวจความเชื่อทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ปรากฏว่าข้าราชการส่วนใหญ่มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตย โดยได้พบว่า ข้าราชการเพศชายมีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการเพศหญิง ข้าราชการโสดมีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่ไม่โสด ข้าราชการระดับ 3 มีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการระดับ 2 ข้าราชการที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่มีอายุเกินกว่า 31 ปีขึ้นไป ข้าราชการที่รับราชการมาต่ำกว่า 10 ปี มีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่รับราชการมาเกินกว่า 11 ปีขึ้นไป ข้าราชการที่มีการศึกษาชั้นปริญญาตรีขึ้นไป มีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่มีการศึกษากว่าปริญญาตรี และข้าราชการที่ศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ มีความเชื่อดังกล่าวมากกว่าข้าราชการที่ศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติแล้ว ระดับตำแหน่ง อายุ และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองในรายละเอียดต่อไปได้ ผลการศึกษายังกล่าวสามารถพิสูจน์สมมุติฐานย่อยทั้ง 7 ข้อ ได้ว่าเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม เมื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ในรายละเอียดแล้ว ได้พบว่าข้าราชการส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อที่ขัดแย้งกันบ้าง กล่าวคือข้าราชการส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องความเสมอภาคทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สิทธิเสรีภาพ อำนาจนิยม (ฐานะและอำนาจ)

และความรู้สึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยแตกต่างกันออกไป และเป็นไปในทางสนับสนุนประชาธิปไตยได้พอสมควร แต่สำหรับความรู้สึกต่อประชาธิปไตยโดยตรงแล้ว ข้าราชการส่วนใหญ่ยังไม่ยินดียินร้ายต่อการปกครองรูปนี้ กล่าวโดยส่วนรวมได้ว่า ข้าราชการกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีความเชื่อทางการเมืองสนับสนุนประชาธิปไตย แต่ไม่มีระดับสูงมากนัก ซึ่งพอจะล้มล้างสมมุติฐานใหญ่ที่ตั้งไว้ได้